

Uttaletrening

CyberBook®

Uttaletrening i klasserommet

Denne metoden bruker vi for å øve opp hørselen til elevene, slik at de kan skille mellom de norske fonemene, og slik kunne uttale dem bedre. Dersom de ikke hører forskjell på lydene, er det veldig vanskelig å produsere dem. Elevene må kunne produsere fonemene – si lydene – og kunne se sammenhengen mellom lydene og den norske stavemåten.

I øvelsen vi skal presentere under, er det ikke nødvendig å forklare hva ordene betyr. Det viktige er at elevene konsentrerer seg om hva de hører. Metoden er morsom og kan brukes i klassen hver dag over flere uker.

Det er viktig å bare bruke lydrette ord for å forstå systemet. Unntakene, selv om de er mange, lærer elevene etter hvert. Her er forslag til øvelser for 20 dager, men læreren kan fint lage flere øvelser dersom det trengs.

DAG 1

1) Orddiktat: **mat, takk, matt, mase, tak, masse**

Noe av det viktigste å lære i norsk er forskjellen mellom lang og kort vokal. Læreren introduserer dette ved hjelp av ordparet mat/matt. Læreren leser deretter ordene ovenfor i tilfeldig rekkefølge, ett ord om gangen. Elevene skriver ordet de hører på et papir. En elev staver ordet han har skrevet og læreren skriver det han hører eleven sier på tavla. Uten å si om dette er riktig eller ikke spør læreren noen elever til. Elevene blir engasjerte og synes det er spennende å se hvem som har riktig svar.

Eksempel:

Læreren leste "tak", men eleven har skrevet og staver: t-a-k-k. Læreren skriver "takk", og spør neste elev om han vil stave. Eleven sier: t-a-k. Læreren skriver. Læreren gjentar ordet "tak" og spør: er vokalen lang eller kort? Den er lang. Hva er riktig, da? Tak.

**Regel: Vokalene kan være korte eller lange.
Foran to konsonanter er vokalen normalt kort.**

UTTALETRENING

- 2) **Læreren leser ordene som nå står på tavla, og elevene gjentar:**

Mat

Matt

Mase

Masse

Tak

Takk

- 3) **Læreren peker på ordene på tavla, og elevene må lese et og et ord høyt selv.**

- 4) **"Tipping".**

Læreren leser tilfeldig de to ordene nedover (mat, matt, matt, mat osv.) og elevene krysser av i skjemaet for hva de hører. Skjemaet kan en kopiere opp til elevene, eller de kan tegne det selv.

Læreren noterer det han leser i skjemaet, gjerne på et lysark.

NB: Lag like mange rader på skjemaet som det er elever i klassen slik at alle får svare etterpå.

Når opplesingen er ferdig, ber læreren en og en elev si hva han/hun skrev på hvert nummer, og slik blir alle svarene sjekket. Til slutt spør læreren hvor mange riktige hvor enkelt elev hadde, og slik får læreren se hvilke problemer den enkelte elev har.

	MAT	MATT
1		
2		
3		
4		
5		
6		

UTTALETRENING

DAG 2

Til diktat: mats, mast, mas, to, sto, ost, sats, stas

	MAST	MATS
1		
2		
3		
4		
5		
6		

NB: Ordene kan leses i en annen, tilfeldig, rekkefølge.

DAG 3

Til diktat: pine, fine, pinne, finne, fint, pint, fiske, piske

(Lag så mange rader som det er elever i klassen.)

	PINNE	FINNE
1		

	PINE	PINNE
1		

DAG 4

Til diktat: tå, to, fot, fått, pote, potte, måte, måtte

	MÅTE	MÅTTE
1		

Regel: Lyden /å/ kan skrives på to måter. Foran dobbelt konsonant blir o ofte uttalt /å/.

UTTALETRENING

DAG 5

Til diktat: tek, sekt, seks, sekk, tekst, tett, pisse, spisse

	SPISE	SPISE
1		

DAG 6

Til diktat: binne, vinne, båt, våt, vin, vinn, tabbe, tappe

	BINNE	VINNE
1		

DAG 7

Til diktat: tabbe, tappe, tape, binne, pinne, pine, pene, binne

	TAPPE	TABBE
1		

Repetisjon (diktat)

Til diktat: takk, bek, to, sekk, finne, tak, pek, tå, seks, pinne

DAG 8

Til diktat: du, do, putte, pute, mur, mor, kur, kor

	DU	DO
1		

DAG 9

Til diktat: host - ost - at - hat - hatt - het - et - hest

	HOST	OST
1		

UTTALETRENING

DAG 10

Til diktat: rene, renne, lene, tro, ro, rus, russ, sur, surr

	LENE	RENE
1		

DAG 11

Til diktat: har, her, hær, bar, bær, tar, tær, var, vær

	BAR	BÆR
1		

Regel: e framfor r blir uttalt /æ/

DAG 12

Til diktat: ja, jo, olje, fjør, igjen, gjerne, hjelp, gjennom, før

	FØR	FJØR
1		

DAG 13

Til diktat: penner, penger, henne, henge, sann, sang, vin, vinn

	SANN	SANG
1		

DAG 14

Til diktat: måte, møte, måtte, møtte, strø, strå, søle, såle

	SØLE	SÅLE
1		

UTTALETRENING

DAG 15

Til diktat: ny, ni, nyte, nytte, trille, trylle, stykke, stikke

	NI	NY
1		

DAG 16

Til diktat: norsk, nok, tosk, torsk, falsk, falk, raskt, rask

	RASKT	RASK
1		

DAG 17

Til diktat: skei, sei, sette, sjette, skjer, ser, skyte, skite, syte, sky, ski

	SYTE	SKYTE
1		

Regel: Skj og sj blir uttalt likt.
Sk+ i/y/øy/ei blir uttalt som skj/sj foran i/y/øy/

DAG 18

Til diktat: hei, hai, mai, mei, høye, heie

	HEI	HAI
1		

DAG 19

Til diktat: kjekk, sjekk, kjenne, skjenne, killing, skilling, kjønn, skjønn

	KJEKK	SJEKK
1		

Trykk og rytme

Trykk er en veldig viktig faktor i norsk uttale. Vi har ikke, som mange andre språk, en fast trykkplassering, selv om trykktopprinnelig lå på første stavelse i norsk (*jente*, *spise*, *åpen* osv). De fleste lånnord har beholdt sitt opprinnelige trykk når de er lånt inn, slik som *begynne*, *stasjon* osv. (unntatt i en del dialekter som fortsatt legger trykket på første stavelse i ord som *katalog*, *appelsin* osv.). Elevene må lære hvor trykket ligger for å få god uttale. Trykket må ikke bare læres i enkeltord, men på setningsnivå. I setninger er det stort sett de betydningsbærende ordklassene som substantiv, adjektiv og verb som får trykk. Resten av ordene er som oftest trykkelette, med mindre vi ønsker å framheve noen av dem.

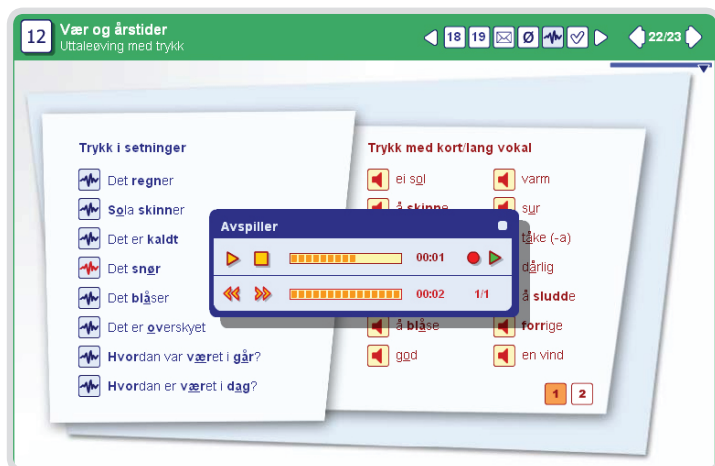
Det er viktig å lære elevene at norsk har en rytme der "taktslaget", kommer nokså jevnt på de trykksterke stavelsene, mens de trykklette uttales fortere jo flere det er av dem mellom stavelsene. Et slikt rytmesystem har man også i tysk og engelsk, mens andre språk har en nokså jevn lengde på alle stavelser. Et annet viktig fenomen som henger nært sammen med dette, er at ordene bindes sammen lydmessig for å gjøre det mulig å uttale dem raskt.. Et kjent eksempel er r+s=sj. Vi sier ikke *vær så god*, med /væsjego/.

Legg merke til at bare stavelser med trykk har forskjell på kort og lang vokal.

Dersom elevene lærer seg å ha forskjellig lengde på de trykktunge og de trykksterke stavelsene og ikke setter en ansats for hvert ord, men lar dem flyte sammen, blir deres norske uttale mindre stakkato, og dermed mer forståelig. Det er derfor viktig å la dem øve seg på å gjenta hele setninger.

UTTALETRENING

Trykket i er markert i ord og stavelser på enkelte sider i nettressursen, slik at elevene kan øve seg. Sidene har også en opptaksfunksjon:

Det kan også være nyttig å bruke rim og klapping til å innøve rytmemønstre. Setningene under skal sies like fort uavhengig av antall stavelser:

Klokka ett var jeg mett	LLTLLT
Klokka to måtte jeg på do	LLTLLLLT
Klokka tre måtte jeg le	LLTLLLT
Klokka fire måtte jeg flire	LLTLLLLT
Klokka fem fikk jeg en klem	LLTLLLT
Klokka seks så jeg ei heks	LLTLLLT
Klokka sju måtte jeg snu	LLTLLLT
Klokka åtte så jeg ei rotte	LLTLLLLT
Klokka ni var jeg fri	LLTLLT
Klokka ti ville jeg ri	LLTLLLT
Klokka elleve måtte jeg skjelve	LLTLLLLT
Klokka tolv så jeg et troll	LLTLLLT

Prøv å la elevene finne de trykktunge stavelsene og markere kort/lang vokal i ulike vers (La stavelser med trykk bli markert med fet skrift og lang vokal med en strek under):

Nede på stasjonen
tidlig en morgen
står alle togene
så pent på rad
Mannen på lok'motivet
sveiver på et håndtak
tsj tsj tsj tsj - toget går